

of "constitutional transformation".

It should focus on the fact that since 1990, and the first concepts of the Constitution, and until now, a key concern was the definition and practical implementation of the most adequate for Ukraine form of government. Also controversial were questions as to the form of local government, the status of higher authorities. To solve these problems of theory and practice should be directed modern constitutional-legal research that is considered extremely important for future legal development of our country.

Keywords: *constitutional policy, immigration policy, system of government.*

УДК 342.72.73

В. І. Чорненький

СИСТЕМА ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ

У статті автор аналізує основні юридичні гарантії здійснення прав і свобод інвалідів в Україні. З'ясовується, зокрема, роль нормативно-правових та організаційно-правових гарантій здійснення прав та свобод інвалідів в Україні.

Ключові слова: *права інвалідів, нормативно-правові гарантії, організаційно-правові гарантії*

Постановка проблеми. Множинність організаційно-правових засобів у системі забезпечення, охорони та захисту прав інвалідів дозволяє багатократно, на різних рівнях гарантувати права та законні інтереси інвалідів та захищати їх від неправомірних дій держави, її органів, посадових і службових осіб та інших суб'єктів правових відносин. Разом з тим необхідним є вдосконалення всієї системи організаційно-правових гарантій, а також формування нових механізмів для утворення цілісного комплексу нормативно-правових та організаційно-правових гарантій захисту прав та свобод інвалідів в Україні. Юридичні гарантії здійснення прав і свобод такої соціально-вразливої верстви населення як інваліди є важливими з огляду на здійснення державної політики у сфері їх соціальної підтримки та захисту.

Стан дослідження. Питання системи юридичних гарантій здійснення прав і свобод інвалідів у вітчизняній науці залишається малодослідженою. До вітчизняних та зарубіжних науковців, які торкалися у наукових дослідженнях окремих аспектів системи юридичних гарантій здійснення прав і свобод саме інвалідів відносяться: В. Л. Воєводіна, П. М. Рабінович, М. І. Матузов, В. В. Копейчиков, Е. А. Лукашева, О. Ф. Скаун та інші науковці.

Метою даної статті є здійснення теоретичного аналізу та формування єдиного погляду на систему юридичних гарантій здійснення прав і свобод інвалідів в Україні, а також з'ясування ролі та впливу нормативно-правових та організаційно-правових гарантій здійснення прав і свобод інвалідів в Україні на систему юридичних гарантій.

Виклад основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Правовий статус інвалідів складається із частин, які не тільки взаємопов'язані між собою та взаємодоповнюють одна одну, але кожна з них має своє значення та виконує свою певну функцію. Це повною мірою відноситься і до гарантій, як одного з елементів правового статусу людини і громадянина. Разом з тим гарантії необхідні як для правового статусу в цілому, так і для кожного із його елементів зокрема. Але більш за все вони необхідні для прав, свобод і обов'язків [1, с. 221].

У розділі другому Конституції України проголошено широкий спектр прав і свобод людини та громадянина, а також гарантій їх забезпечення, що є важливим

кроком для побудови суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Слід погодитися з думкою Ю. С. Шемшученка, що проголошення названих прав і свобод є важливою, але не єдиною ознакою правопорядку в суспільстві. Необхідно також створити умови для реалізації відповідних прав, що може бути забезпечено надійною системою гарантій у цій сфері. Йдеться, зокрема, про соціально-економічні, організаційні, правові, духовні та інші гарантії [2, с.401].

Гарантування є найважливішим чинником реального забезпечення прав і свобод особи разом з їх визнанням, дотриманням і повагою. Воно здійснюється за допомогою специфічних засобів – гарантій, що надають усім елементам правового статусу особи реального змісту, завдяки яким стає можливим безперешкодне здійснення прав і свобод, їх охорона від можливих протиправних посягань і захист від правопорушень.

Визначенню правових гарантій прав і свобод людини і громадянина, на наш погляд, має передувати загальне визначення поняття гарантій прав та свобод людини і громадянина. Термін «гарантія» походить від французького слова «garantie», та в перекладі на українську означає «забезпечення; записка; умова, котра забезпечує щонебудь» [3, с.180]. У сучасній енциклопедичній літературі під поняттям «гарантії прав та свобод людини і громадянина» розуміють умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав та свобод особи. Поняття «гарантії» охоплює всю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [4, с. 555]. На сьогодні серед вчених немає єдиної позиції щодо поняття та класифікації гарантій прав і свобод людини. Наприклад, О. Скакун під гарантіями прав, свобод та обов'язків людини та громадянина розуміє систему соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів та засобів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону та надійний захист. Коли немає гарантій, то права, свободи та обов'язки людини і громадянина набувають форми «заяв про наміри», які не мають ніякої цінності ні для особистості, ні для людства [5, с. 76]. Як вважає П. М. Рабінович, гарантії реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина – це умови та засоби, принципи та норми, які забезпечують здійснення, охорону і захист зазначених прав, є запискою виконання державою та іншими суб'єктами правовідносин тих обов'язків, які покладаються на них з метою реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина [6, с. 246]. На думку Н. Шукліної, гарантії основних прав і свобод людини й громадянина становлять собою систему норм, принципів, умов і вимог, які забезпечують у сукупності додержання прав, свобод і законних інтересів особи. Система гарантій прав і свобод людини включає передумови економічного, політичного, організаційного та правового характеру, а також захисту прав і свобод. Система гарантій – це умови, засоби й методи, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод особи [7, с. 206-207]. В широкому аспекті поняття «гарантії» охоплює всю сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, які направлені на дійсну реалізацію прав і свобод громадян, усунення причин і перешкод їх неповного чи неналежного виконання і захист прав від порушень [3, с. 182].

На нашу думку, правові (юридичні) гарантії реалізації прав та свобод інвалідів – це сукупність встановлених державою правових норм, правових способів і засобів, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права і свободи особи та поновлюються порушені права.

На нашу думку, нормативно-правові гарантії конституційних прав і свобод інвалідів – це сукупність встановлених правовими нормами специфічних правових способів і засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація, охорона й захист прав і свобод, а також поновлення порушених прав інвалідів. За своєю правовою природою

нормативно-правові гарантії закріплюються в нормах-принципах, які встановлюють юридичні обов'язки, юридичну відповідальність та в процесуальних нормах.

Норми-принципи, або установчі норми є одним з видів спеціалізованих норм, в яких сформульовані незаперечні вимоги загального характеру, що відносяться до всіх або більшості інститутів або норм галузі права. Наприклад, нормою-принципом є ст. 3 Конституції України, яка говорить: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Значення норм-принципів як гарантій прав і свобод людини та громадянина полягає в тому, що вони відображають ступінь захищеності основних прав людини, міру свободи людей та їх об'єднань, взаємопов'язаність, єдність юридичних прав і обов'язків.

Незважаючи на те, що чинна Конституція України містить у собі низку норм-принципів, які є гарантіями прав і свобод людини в Україні, на сучасному етапі навряд чи можна сказати, що ці норми-принципи діють повною мірою. Це стосується і гарантій правового статусу інвалідів, у першу чергу конституційних гарантій соціального захисту інвалідів, а також членів їхніх сімей.

Тому на сучасному етапі необхідно розв'язати низку економічних, політичних, соціальних, правових проблем з метою створення умов, при яких норми-принципи стануть не просто вимогами Конституції, а будуть реально впроваджуватися в життя та забезпечать реалізацію конституційних прав особи, у тому числі інваліда.

Узагальнюючи викладене стосовно норм-принципів як гарантій прав і свобод людини та громадянина, можна зробити висновок, що норми-принципи – це незаперечні вимоги загального характеру, керівні засади (ідеї), що прямо закріплені в Конституції та законах України, які зумовлюються об'єктивними закономірностями існування і розвитку особи в суспільстві і визначають зміст та спрямованість державного правового регулювання з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Поряд з нормами-принципами, гарантіями прав і свобод виступають юридичні обов'язки. В основі правового статусу людини і громадянина обов'язки виконують різні багатоцільові функції і соціальні ролі, а саме: а) як один із елементів правового статусу особи; б) як вид і міра відповідної поведінки; в) як гарантія і необхідна умова реалізації прав і свобод громадян; г) як фактор зміцнення законності й правопорядку, виконання функцій держави [8, с. 23-27]. На нашу думку, обов'язки – це визначена та гарантована законом міра суспільно необхідної (корисної) та об'єктивно обумовленої поведінки юридичних і фізичних осіб, спрямована на виконання і дотримання норм права з метою забезпечення гарантій прав і свобод людини.

Виконання обов'язків виявляється як в обов'язковому здійсненні активних дій, які встановлені нормами права, так і в утриманні від вчинення дій, заборонених юридичними нормами, при цьому в першому випадку громадяни, посадові особи, державні й громадські організації повинні активно діяти, щоб реалізувати норми права, які встановлюють гарантії прав і свобод людини, а в іншому – навпаки, не робити заборонених дій.

Розглянувши обов'язки як гарантію забезпечення конституційних прав і свобод інвалідів, можемо зробити висновок, що обов'язки інвалідів – це визначена та гарантована законом міра суспільно необхідної та об'єктивно обумовленої поведінки, спрямована на виконання і дотримання норм права з метою гарантування прав і свобод особи та інших учасників правовідносин.

Нормативно-правовими гарантіями прав і свобод інвалідів є як обов'язки держави і державних органів, які за допомогою політики і права зобов'язані забезпечити стабільні умови для реалізації їх прав і свобод, так і обов'язки інвалідів перед державою, суспільством та іншими особами.

Окремим, специфічним видом нормативно-правових гарантій є юридична відповідальність. Її специфіка полягає у тому, що захист і охорону прав та свобод людини і громадянина юридична відповідальність забезпечує шляхом гарантування виконання органами державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами своїх обов'язків, що кореспондуються зазначеним правам і свободам. Крім того, вона також виконує функцію забезпечення виконання обов'язків людини і громадянина, які є складовою правового статусу людини і громадянина [6, с. 250]. В юридичній науці є різні визначення юридичної відповідальності. Наприклад, В. В. Копейчиков визначає юридичну відповідальність як застосування до правопорушників заходів державного примусу каральної спрямованості, понесення ними втрат особистого, організаційного чи матеріального характеру [9, с. 152].

Вважаємо, що нормативно-правові гарантії конституційних прав і свобод інвалідів – це сукупність встановлених правовими нормами специфічних правових способів і засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація, охорона й захист прав і свобод, а також поновлення порушених прав інвалідів. За елементами вони поділяються на норми-принципи, процесуальні норми, обов'язки та юридичну відповідальність. Ці гарантії знаходять своє закріплення в Конституції, законах України та інших правових актах. Тому залежно від форми закріплення в нормативних актах нормативно-правові гарантії поділяються на конституційні і галузеві. Конституційні гарантії – це сукупність встановлених Конституцією норм, правозахисних інститутів, які є базою гарантування основних прав, свобод та обов'язків громадян. Галузеві гарантії – це юридичні засоби реалізації охорони і захисту прав особи, які закріплені правовими нормами відповідних галузей права (цивільного, адміністративного, кримінального та ін.).

Реалізація положення Конституції України про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави здійснюються не тільки застосуванням нормативно-правових гарантій, але й за допомогою організаційно-правових гарантій.

Навіть за наявності в суспільстві прогресивної, добре налагодженої системи прав і свобод людини і громадянина їх реалізація може і не відбутися, або така реалізація може бути малоефективною, якщо органами державної влади та їх посадовими особами, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства не здійснюватиметься спеціальна організаторська робота для забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Це загальна та неодмінна умова реалізації прав та свобод особи, всієї системи їх гарантій.

Захист прав людини і громадянина невіддільний від усього комплексу її взаємодії з владними структурами та повною мірою можливий лише у контексті принципів правової держави, які розвивають та доповнюють одне одного. Ці принципи поширюються на захист усієї системи прав та свобод людини і громадянина: особистих (громадянських), політичних, соціальних, економічних, культурних [10, с. 5]. Під організаційно-правовими гарантіями конституційних прав та свобод людини і громадянина прийнято розуміти систематичну організаторську діяльність держави та всіх її органів, посадових осіб, органів місцевого самоврядування, громадських організацій і політичних партій, засобів масової інформації, а також міжнародних правозахисних організацій у сфері правотворчості, правозастосування, правової охорони та захисту, спрямованих на створення сприятливих умов для реалізації громадянами своїх прав і свобод [11, с. 35].

На нашу думку, під організаційно-правовими гарантіями конституційних прав та свобод інвалідів слід розуміти систематичну організаторську діяльність держави та всіх її органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадських

організацій і політичних партій, засобів масової інформації, спрямовану на забезпечення реалізації, охорони та захисту прав особи (інваліда).

Систему організаційно-правових гарантій становлять: Українська держава, органи державної влади – Президент України (ст. 102–106), Верховна Рада України (ст. 85, 92), Уповноважений Верховної Ради з прав людини (ст. 101), Конституційний Суд України (ст. 147–150), органи правосуддя (ст. 124–129), органи прокуратури (ст. 121–123), Кабінет Міністрів України та інші центральні органи державної виконавчої влади (ст. 116), місцеві державні адміністрації (ст. 118–119), органи місцевого самоврядування (ст. 143, 144), міжнародні організації, членом або учасником яких є Україна (ст. 55), адвокатура (ст. 59), політичні партії та громадські організації (ст. 36–37), профспілки та інші неурядові організації (молодіжні, дитячі, релігійні та ін.), засоби масової інформації.

З метою оптимального дослідження системи гарантій прав і свобод інвалідів їх можна класифікувати за певними ознаками. Так, залежно від сфери дії організаційно-правові гарантії прав і свобод інвалідів можуть бути національними (внутрішньодержавними) і міжнародними (інтернаціональними). Залежно від способів утворення організаційно-правові гарантії поділяються на державні та недержавні. Так, до державних належать органи-гаранти, зокрема Верховна Рада України, Президент України, Конституційний Суд України та ін. Недержавними гарантами є суб'єкти громадянського суспільства: політичні партії, громадські організації, професійні спілки, засоби масової інформації тощо.

Залежно від обсягу повноважень організаційно-правові гарантії поділяються на органи-гаранти загальної компетенції (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України) та органи-гаранти спеціальної компетенції (Уповноважений Верховної Ради України з прав людини). Усі органи, які покликані бути гарантами прав і свобод людини і громадянина, також можна диференціювати за характером їх діяльності на контрольні, процедурні та організаційно-технічні.

Так, до контрольних організаційно-правових гарантів належать Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи прокуратури; до процедурних організаційно-правових гарантів відносяться Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, міжнародні судові та правозахисні установи й організації тощо; до організаційно-технічних гарантів відносяться адвокатура, нотаріат тощо.

Визначивши систему, спробуємо проаналізувати основні організаційно-правові гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні. Основним організаційним гарантом прав і свобод інвалідів є українська держава в цілому. Адже, відповідно до ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. У взаємовідносинах з інвалідами держава не обмежується юридичною фіксацією їх прав. Проголошуючи права та свободи особи, держава покладає на себе юридичні та моральні зобов'язання гарантувати ці права не тільки правовими, але й економічними, політичними, ідеологічними, культурними засобами. Тому законодавче закріплення прав та свобод інвалідів тягне за собою систему організаційно-господарських, політико-ідеологічних, соціально-культурних та етичних заходів, спрямованих на їх забезпечення.

Гарантування законних прав та свобод людини, в тому числі інвалідів, – є головним критерієм соціальної спрямованості держави та її основним юридичним обов'язком. Надаючи особі права та свободи, держава тим самим бере на себе обов'язок створювати усі необхідні умови та можливості для реалізації їх на практиці. Іншими словами, правам та свободам інвалідів «кореспондуються» відповідні обов'язки держави. Ці обов'язки виявляються у вигляді зафіксованих у законі гарантій, тобто умов та засобів, які утворює та надає держава громадянам для здійснення ними

своїх основних прав [12, с. 16].

Так, обов'язок держави щодо захисту прав інвалідів визначений у ст. 46 Конституції України: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом».

Таким чином, демократична, соціальна і правова держава є головним організаційно-правовим гарантом забезпечення реалізації, охорони і захисту прав інвалідів, а також членів їх сімей. Усі інші організаційно-правові гарантії забезпечення прав та свобод інвалідів пов'язані і залежать від функціонування демократичної, соціальної і правової держави.

Безумовно, в сучасних умовах Українська держава ще не стала повною мірою демократичною, соціальною і правовою державою, низка норм Конституції України та чинного законодавства залишаються декларативними, відсутні реальні і дієві механізми їх реалізації. Однак для їх повної реалізації необхідно розвивати й вдосконалювати механізм держави, правову базу, трансформувати характер відносин між державою, громадянським суспільством та людиною.

Винятково важливе місце у системі організаційно-правових гарантій забезпечення прав і свобод людини і громадянина Конституція України відводить Президенту України. Президент України як глава держави є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав та свобод людини і громадянина (ст. 102 Конституції України).

Пріоритетну роль серед організаційно-правових гарантій прав та свобод людини і громадянина в Україні відіграє Верховна Рада України. Здійснюючи законодавчу функцію, вона визначає конституційно-правовий статус інвалідів, гарантії та механізми їх реалізації. Виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, основні обов'язки громадянина, основи соціального захисту та інше (ст. 92 Конституції України). За останні роки в Україні було прийнято декілька сотень законів, які стосуються різноманітних аспектів правового статусу інвалідів.

Слід зазначити, що перед українським парламентом стоїть багато завдань у сфері захисту прав людини та громадянина, в тому числі інвалідів. Особливою є роль парламенту саме у створенні законодавчих гарантій реалізації конституційних прав і свобод. Адже не таємниця, що більшість положень Конституції України, присвячених правам та свободам людини і громадянина, залишилися деклараціями і не знайшли втілення у нормах чинного законодавства. Назвемо лише основні з численних проблем у цій сфері. Певною мірою декларативними залишаються положення ст. 46 Конституції України щодо забезпечення соціального захисту громадян України, які повністю, частково або тимчасово втратили працездатність. Положення відповідних законів про статус інвалідів не виконуються, і однією з причин є те, що, ухвалюючи Державний бюджет, Верховна Рада не передбачає необхідні кошти для вирішення соціальних проблем інвалідів, наприклад на будівництво житла.

Певними повноваженнями в галузі гарантій прав і свобод інвалідів наділений Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, який постійно діє у Верховній Раді України. Окрім законопроектної роботи, він виконує ряд інших функцій: збір, вивчення та дослідження інформації з питань, що належать до його компетенції; вивчення ефективності застосування нормативно-правових актів, у тому числі і щодо реалізації конституційних прав та свобод інвалідів; попередній розгляд та підготовка висновків і пропозицій щодо ратифікації міжнародних угод і договорів як взагалі, так і тих, що стосуються прав інвалідів (Конвенція ООН про права інвалідів) тощо.

Парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод інвалідів здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Ст. 55 Конституції України проголошує право кожного звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за захистом своїх прав. Включення цих норм до Основного Закону України свідчить про конституційне значення діяльності Уповноваженого як органу захисту та контролю за дотриманням прав і свобод людини в Україні.

Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року визначає, що метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є захист прав та свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України. У 2010 році понад 9 % усіх звернень до Уповноваженого з прав людини надійшло від інвалідів [13, с. 17].

Провідна роль як гаранта прав і свобод людини і громадянина у сфері виконавчої влади належить Кабінету Міністрів України, міністерствам, державним комітетам та іншим центральним органам виконавчої влади. Кабінет Міністрів України (ст. 116 Конституції України) забезпечує виконання Конституції і законів України, актів Президента України; вживає заходів щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина; забезпечує проведення політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, а також організовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина та вживає відповідні заходи щодо усунення їх порушень. Провідне місце серед органів виконавчої влади у забезпеченні конституційних прав і свобод інвалідів належить Міністерству соціальної політики України, яке є центральним органом виконавчої влади та головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері соціального захисту.

На місцевому рівні організаційно-правовими гарантами прав і свобод інвалідів є місцеві державні адміністрації. Згідно зі ст. 119 Конституції України місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади; законність і правопорядок; додержання прав і свобод громадян; виконання державних і регіональних програм соціально-економічного розвитку тощо.

Важливу роль у гарантуванні прав та свобод людини і громадянина в правовій державі відіграє система судових і правоохоронних органів, до яких належать Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, прокуратура, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ, Державна митна служба, Державна податкова адміністрація, Державна контрольно-ревізійна служба, інші органи, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Згідно зі ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. При цьому судовий захист прав та свобод людини і громадянина здійснюють як суди загальної юрисдикції, так і Конституційний Суд України. Чинне законодавство не передбачає здійснення захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина безпосередньо Конституційним Судом України. Однак це не означає, що цей орган не захищає права і свободи. Його місія як гаранта впливає із завдання Конституційного Суду України: гарантувати верховенство Конституції України на всій території держави, тобто забезпечувати пріоритет її норм щодо прав та свобод людини і громадянина над іншими нормативно-правовими актами. Здійснюючи контроль за відповідністю Конституції України законів та інших правових актів, Конституційний Суд може визнати їх чи окремі положення неконституційними, якщо вони не відповідають Основному Закону або їх дією було порушено конституційні права та свободи людини і громадянина, що безпосередньо впливає на реалізацію прав

і свобод особи [14].

У сучасних умовах у забезпеченні захисту прав і свобод людини зростає роль судів загальної юрисдикції. Судовий захист – це одна з найбільш необхідних та ефективних гарантій реалізації прав та свобод людини і громадянина. Суд зобов'язаний створювати належні умови для реалізації особою своїх прав і свобод, охороняти, захищати та відновлювати їх у разі порушення. Значним кроком у гарантуванні судом прав та свобод людини і громадянина є запровадження адміністративного судочинства. Тепер інваліди можуть захищати свої права в адміністративному суді в разі їх порушення органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх службовими чи посадовими особами. Так, у 2011 році у місцевих загальних судах знаходилося в провадженні 3331154 справи, а в окружних адміністративних судах 79282 справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян [15]. Незважаючи на значні недоліки в роботі судових органів, вони залишаються однією із найефективніших гарантій забезпечення прав інвалідів.

Одним із способів забезпечення прав і свобод людини і громадянина є прокурорський нагляд. Головне його завдання – забезпечення верховенства закону, єдності та зміцнення законності, захисту прав та свобод людини і громадянина, а також охоронюваних законом інтересів людини, суспільства та держави. Кожен інвалід з метою захисту своїх прав може звертатися до прокурорів будь-якого рівня. Прокуратура під час організації та проведення перевірок звертає основну увагу на права і свободи інвалідів, які неспроможні через фізичний чи матеріальний стан, похилий вік або з інших причин самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права і свободи, а також осіб, які потребують державної підтримки та допомоги [16]. Таким чином, прокуратура в Україні виступає гарантом реалізації прав і свобод інвалідів.

Важливе значення у механізмі гарантування прав та свобод людини і громадянина займають різноманітні інститути громадянського суспільства, зокрема громадські організації, політичні партії, засоби масової інформації тощо. З метою забезпечення гарантій прав та свобод українська держава визнала право громадян на об'єднання як невід'ємне право людини [17], [18], [19].

Інваліди, відповідно до законодавства України, можуть бути членами політичних партій і захищати свої конституційні права через громадські організації. Законодавство України про об'єднання громадян дало можливість створити цілу систему громадських організацій, що захищають права інвалідів, а саме: всеукраїнську громадську організацію Український фонд «Реабілітація інвалідів», Всеукраїнську громадську організацію «Коаліція захисту прав інвалідів та осіб з інтелектуальною недостатністю» та інші, що відіграють вагомий роль у гарантуванні прав і свобод людини і громадянина. Разом з тим Всеукраїнське громадське соціально-політичне об'єднання «Національна Асамблея інвалідів України» починає відігравати важливу роль у захисті прав інвалідів, як це відбувається у країнах з розвинутою соціально-орієнтованою економікою.

Важливе значення у гарантуванні прав і свобод людини і громадянина в Україні мають міжнародні урядові та неурядові організації, до компетенції яких входить захист прав та свобод людини і громадянина. Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Так, за дотриманням прав людини у державах-членах Ради Європи, членом якої є Україна, стежить Європейський суд з прав людини.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвитку у даному

напрямку. Гарантування прав та свобод інвалідів виступає найважливішим чинником їх забезпечення, визнання, дотримання та захисту. Воно здійснюється за допомогою специфічних засобів – гарантій, які є умовами, засобами, способами, що забезпечують реалізацію, всебічну охорону та захист прав і свобод особи.

Правові гарантії реалізації прав і свобод інвалідів через правові норми та конституційно-правовий механізм, реалізують, охороняють, захищають права і свободи інвалідів та поновлюють порушені права. Правові гарантії реалізації прав та свобод інвалідів поділяють на дві великі групи: нормативно-правові й організаційно-правові гарантії. Ефективність правових гарантій залежить від якості Конституції, законів і підзаконних актів України. Вдосконалення, подальшого розширення та посилення потребують правові норми, які закріплюють гарантії та створюють правові механізми реалізації конституційних прав і свобод інвалідів.

Список використаної літератури

1. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности в России. – М.: Норма, 1997. – 299 с.
2. Академічна юридична думка / Укладачі: І. Усенко, Т. І. Бондарук; За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Ін Юре, 1998. – 470 с.
3. Тодька Ю. Н., Тодька О. Ю. Конституционно-правовой статус чело-века и гражданина в Украине. – К.: Ін Юре, 2004. – 368 с.
4. Погорілко В. Ф. Гарантії прав та свобод людини і громадянина / В. Ф. Погорілко // Юридична енциклопедія. В 6 т., – К., – 1998, т. 1. – 672 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 3 - те видання. – К.: Алерта, 2012. – 524 с.
6. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина: навчальний посібник. – К.: Атіка, 2004. – 463 с.
7. Конституційне право України / В. Ф. Погорілко, О. Ф. Фрицький, О. В. Городецький та ін. / За ред. В. Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2000. – 732 с.
8. Матузов Н. И., Семенов Б. М. Исследование проблем юридических обязанностей граждан СССР / Н. И. Матузов, Б. М. Семенов // Советское государство и право.– 1980.– № 12.
9. Матузов Н. И., Семенов Б. М. Исследование проблем юридических обязанностей граждан СССР / Н. И. Матузов, Б. М. Семенов // Советское государство и право.– 1980.– № 12.
10. Теорія держави і права. За заг. ред. В. В. Копейчикова. – К.: Юрінформ, 1995. – 189 с.
11. Лукашева Е. А. Эффективность защиты прав человека: политические, экономические, социально–психологические аспекты // Конституция Российской Федерации и совершенствование механизмов защиты прав человека. – М.: Институт государства и права РАН, 1994. – 216 с.
12. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Т. М. Заворотченко. – К. – 211 с.
13. Воеводин Л. Д. Конституционные права и обязанности советских граждан. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 300 с.
14. Стан дотримання та захисту прав свобод людини в Україні: Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – К., - 2011. – 370 с. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.ombudsman.gov.ua/images/stories/07022011/Dopovid_7.pdf
15. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – С. 272.
16. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2011 році. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.court.gov.ua/userfiles/oglyad_dan.doc

17. Про організацію правозахисної діяльності прокуратури: наказ Генерального прокурора України від 12 квітня 2012 року // - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=165440
18. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – С. 505;
19. Про професійні спілки та їх права і гарантії діяльності: Закон України від 19 вересня 1999 року // Голос України. – 5 жовтня 1999 року;
20. Про політичні партії в Україні: Закон України від 4 квітня 2001 року // Урядовий кур'єр. – 28 квітня 2001 року.

V. Chornenkyu

THE SYSTEM OF LEGAL GUARANTEES OF REALIZATION OF RIGHTS AND FREEDOMS OF PERSONS WITH DISABILITIES IN UKRAINE

In the article the author examines the basic legal guarantees of realization of rights and freedoms of persons with disabilities in Ukraine. In particular, the role of legal and organizational legal guarantees of the rights and freedoms of persons with disabilities in Ukraine is clarified.

Keywords: *rights of persons with disabilities, legal guarantees, organizational legal guarantees*

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В УКРАЇНІ**

УДК 352 342.553(477)(045)

О. В. Батанов

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО МУНІЦИПАЛІЗМУ З ПОЗИЦІЇ
ОСНОВНИХ ТИПІВ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ**

У статті висвітлюються актуальні проблеми становлення муніципалізму та його інститутів з точки зору різних типів праворозуміння. Показаний діалектичний взаємозв'язок між відповідними типами праворозуміння та основними концепціями про походження місцевого самоврядування.

Ключові слова: *праворозуміння, сучасний муніципалізм, муніципальне право, місцеве самоврядування, територіальна громада.*

Постановка проблеми. Трансформація суспільства та держави в Україні у напрямі цивілізованих форм їх організації, співвідношення та взаємодії неможлива без утвердження їх на засадах права, інтерес до якого ніколи не послаблювався ні у теоретиків права, що розглядають його в ширшому соціальному контексті, намагаючись вийти за межі суто емпіричного чи прагматичного бачення права, ні у філософів, які у вирішенні цієї проблеми вбачають важливу умову цілісного розуміння суспільних процесів і впливу на них. Не буде перебільшенням твердження про те, що проблема праворозуміння є однією із найбільш древніх та найбільш досліджених проблем юридичної науки. Колосальне значення проблема праворозуміння відіграє й у процесах становлення та розвитку галузевих юридичних досліджень.